

Gaje Boralioglu

PODNO SVETA

sa turskog prevela i obradila:
Svetlana Perišić-Mišić

Reč autorke:

TAJNE SAMO ZA ČITAOCE U SRBIJI

Nakon objavljivanja knjige *Podno sveta* u Turskoj, jedno od najčešće postavljanih pitanja bilo je: „Kako ste Vi, kao žena, uspjeli da opišete jedan muški lik tako živo i realistično?”

Na to pitanje nije bilo nimalo lako da odgovorim, iz dva razloga.

Kao prvo, mislila sam da to pitanje nema mnogo smisla. Po meni, književnost nije samo projekcija ličnog sveta autora, njegovog pola, kulture, religije, jezika, već je to svojevrsna migracija. Percepcija pisca prevazilazi njegove lične granice, širi se i infiltrira u duše drugih, koji nisu kao on. Posmatra život njihovim očima i iz perspektive njihovog poimanja. Traži, pronalazi i usvaja njihov jezik. On kruži kroz transcendentni svet koji obuhvata njegov identitet, ali prevazilazi sopstveno i zahvata veći prostor. Za autora je to, u stvari, neka vrsta oslobađanja, stanje koje sprečava čoveka da upadne u ponavljanje, obogaćujući jezik, pojačavajući naraciju, to je prilika koja otvara ogroman prostor za kreativnost. Mislim da, i ako ne postanete bolji pisac, postaćete bolji čovek; jer se, na tom putu, javlja mogućnost da razumete one koji nisu kao vi, da shvatite altruizam i prevaziđete „sebičnost”, koju naše vreme nameće kao, gotovo, jedinu stvarnost.

Umesto da kažem da ovo pitanje nema mnogo smisla, često sam, na ovaj način, izražavala svoje poimanje

književnosti, preferirajući indirektan odgovor.

Druga poteškoća u odgovoru na ovo pitanje vezana je za, već dobro znanu tragediju ljudi od pera. Ma koliko vaša percepcija gravitirala ka drugima, gradivni materijal koji stvara taj univerzum crpate iz najzabačenijih uglova sopstvenog života, iz svoje duboke usamljenosti, gde se mešaju sećanja i želje koje ponekad ne možete ni sebi da priznate. Zato je pravi način da odgovorite na pitanje da se, u stvari, malo preispitate, i potpuno iskreno otkrijete tragove ličnog života u elementima koji čine priču i karakter likova. E, tada naletite na druge, žive, proklete ljude, na svog supružnika, prijatelja, rođaka. Kada to uradite, susrećete se sa neizbežnim problemom; možda će se ljudi, koje pominjete, uznemiriti, uvrediti, ili čak naljutiti i zamrzeti Vas; a verovatno će biti razočarani kada se suoče sa realnošću koja nije po njihovoj meri. Književnici najčešće eskiviraju odgovore na ovakva pitanja, uzdržavaju se od otkrivanja pravih izvora svoje inspiracije da bi izbegli nepotrebna razočarenja i nesporazume, a pošto su jezički virtuozni to mogu da urade neprimetno.

Ovaj problem još više dolazi do izražaja kada je reč o liku kao što je Hilmi Ajdin u romanu *Podno sveta*; govorimo o prilično sebičnoj, licemernoj i neiskrenoj osobi, antiheroju.

U tom smislu sam čitaocima u Turskoj objasnila da sam se, prilikom pisanja knjige, koncentrisala na problem osrednjosti koji je prisutan ne samo u Turskoj, već i širom sveta i da knjiga zapravo, predstavlja kritiku duha vremena i da je svojevrсна studija muškosti zasnovana na odnosima tri generacije očeva i sinova u čijem fokusu je Hilmi Ajdin. U stvari, najveći deo akademskih kritika romana *Podno sveta* se bavio upravo pitanjem muškosti.

Sve što sam navela bilo je tačno, ali nije predstavljalo kompletan odgovor.

Sada, za srpsko izdanje romana *Podno sveta* mogu da

budem iskrenija po tom pitanju, jer oni koji imaju veze sa tim ne znaju srpski i nikada neće biti u prilici da pročitaju ovaj tekst.

Dok sam pisala roman *Podno sveta* prolazila sam kroz jedan oštar preokret u ličnom životu. Moj otac je bio u kandžama opake bolesti, a ja još uvek nisam mogla da artikulišem ono što sam želela da mu kažem u životu. Štaviše, kako mu se stanje pogoršavalo, dok sam gledala njegovu patnju, kritičke misli u mojoj svesti su iščezavale i njihovo mesto su zauzimala bleđa sećanja na prijatne trenutke u našim životima. Njegova bolest i ožiljci od života bez kompromisa učinili su me tromom i baš zbog toga nisam imala hrabrosti da prekinem vezu u kojoj sam bila deset godina. Nesumnjivo, imao je i pozitivne osobine zbog kojih sam ga volela i provela deset godina sa njim, ali nije bilo lako nositi se sa licemerjem skrivenim iza vela žrtve, kao i sa raznim oblicima emocionalnog nasilja koje je izmišljao kako bi prikrio svoje tajne i laži. Otvoreno nasilje, nepoštenje i laganje su zla koja je mnogo lakše prepoznati, dok je podmuklo zlo, prikriveno gomilom odbrambenih mehanizama, koje dolazi od trauma iz detinjstva, znatno teže uočiti i nositi se sa njim.

Ne samo moj lični život, nego je i politička klima u Turskoj bila totalno mračna, depresivni efekti sve veće represije prema piscima, antidemokratske prakse i politizovanog islama koji nam limitira i preplavljuje svakodnevni život, bili su sve intenzivniji. Tako sam počela da pišem roman *Podno sveta* u turbulentnom vremenu, pa sam se i toga dotakla. Pisala sam dve godine putujući po raznim gradovima i zemljama. U tom jedinstvenom ukusu jezičkog stvaralaštva i ironiji pronašla sam način da se izborim sa svim tim mrakom, pa i sa likom kao što je Hilmi Ajdin. Kreirala sam mesto za uživanje tako što sam svoju priču upakovala na jednu od, meni omiljenih, i najzanimljivijih lokacija u Istanbulu, na obali Zlatnog roga. Davanjem zadatka Hilmi Ajdinu da pokuša da održi stari

restoran koji je nasledio od oca, zaslادila sam svoj narativ, a samim tim i sopstveni život, osmanskim receptima koji ni čitalačkoj publici u Srbiji neće biti strani.

Dok su se nizale sentence knjige protagonista romana *Podno sveta*, Hilmi Ajdin, je prevazišao granice mog obračuna sa ocem i nedostatke veze koju sam već ostavila za sobom, i kada je knjiga bila završena on je postao lik za sebe, koji živi barem u ogledalu ako ne i u stvarnom životu.

Sigurna sam da će čitaoci iz Srbije, u tom ogledalu, pronaći mnogo ljudi iz svog okruženja, a ako su dovoljno iskreni, možda i čak sebe.

Želim vam prijatno čitanje...

Gaje Boralioglu

*Ako nešto izjeda dete, onda je to otac
ili njegovo odsustvo.*

OZGE DIRIK

***Zakon nas ne zanima.
Ti imaš mnogo grešaka.***

Čovek je ranjena životinja.

Ja sam Hilmi Ajdin. Sa rupom od metka nasred čela ležim ispod ove ogromne žalosne vrbe čije grane kao da me štite, pod nebom po kome se kotrljaju beli, pamučni oblaci. Ranjen sam. Ovog puta je stvarno.

Topao sunčev zrak, probijajući se kroz grane drveta, udara tačno u dugme na mom stomaku. Žuto, metalno dugme koje je pre izvesnog vremena otpalo, pa ga je moja žena ponovo zašila.

Oči mi se zatvaraju.

Otvaram ih. Sa mesta na kome ležim vidim svoje noge zatrpane travom. Spala mi je jedna cipela. Vidim palac koji mi viri kroz rupu na čarapi. Pokušavam da pomerim prste, ne ide. Bacam pogled uokolo u nadi da ću možda ugledati svoju cipelu, ali ne mogu da pomerim vrat.

Odstajem.

Ako se malo odmorim, malčice dremnem, možda skupim snage da viknem za pomoć. Ali znam da ne bi trebalo da

zaspim. Ne znam odkud mi to. Verovatno iz filmova.

Mrav mili po vrhu kažiprsta moje ruke koja je skliznula niz bok.

Otvorenih očiju posmatram slike koje se pojavljuju preda mnom. Potpuno nepovezane slike... Nekakav pejzaž, neka kuća, fotografija iz mog detinjstva, onda odjednom prolazi motor. Neka mačka, peć koja gori, talasi koji se razbijaju o obalu. Grlim svoju majku, njenu nogu. Jedva sam toliko visok. Tu je škola, u dvorištu smo. Diže se zastava. Sva deca ponosno pumpaju grudi dok pevamo Nacionalnu himnu. Pas upada u vodu...

Onda me jedan čovek povlači za uvo. Mali sam, imam pet, šest godina. On je baš veliki. Ima ogromne ruke. Cela ušna školjka mi gori. Pokušavam da se oslobodim, ali što se više trudim to me više boli. Još malo pa će mi mozak iscuriti kroz uvo kao proključala supa. Šutnuo sam ga. Ošamario me je. Tu je neki sto. Na njemu je nekoliko punih najlon-kesa. Kao da je neko bio u kupovini pa još nije raspakovao ono što je doneo. U kesi vidim celer i hvatam ga za stabljiku. Razbacujem ga uokolo. Celer udara tipa u lice. Zabolelo ga je i dok rukom prekriva lice, pušta moje uvo. Psuje porodicu moje majke. Pretpostavljam da taj čovek nije moj otac.

Sada, umesto celera imam pune ruke ruža. Tek su mi izrasli brkovi, tinejdžer sam. Stojim pred vratima. Na njima piše „312“. Kucam na vrata i ulazim. Bolnička soba. U krevetu leži bledolika, mlada žena. Vidi se da je fina. Prilično je slaba. Usne su joj suve i bezbojne kao da već neko vreme nije ništa ni jela ni pila. Ima tamne podočnjake. Lažna ružičasta boja na obrazima mora da je od infuzije pričvršćene za njenu ruku. Ulazeći spuštam ruže kraj njenog uzglavlja. Ona mi se osmehuje. Ne priča. Iz usta ispuštam nekoliko nepovezanih reči, ali ne čujem šta sam izgovorio. Privlačim stolicu koja je stajala sa strane i sedam pored žene. Otvaraju se vrata.

Ulazi sestra sa aparatom za merenje krvnog pritiska u ruci. Saginje se dok ženi u krevetu meri pritisak. Na uniformi su joj otkopčana gornja dva dugmeta. Vidi joj se dekolte. Žena u krevetu me posmatra. Da li je to moja supruga?

U moje vidno polje ulazi puž. Penje se uza zid ostavljajući za sobom svetlucavi sluzavi trag. Vrhom kažiprsta dodirujem njegovu ljušturu. Uvlači se u kućicu i pada na zemlju. Posle nekog vremena lagano izviruje glavom na mestu gde je pao. Opet počinje da se penje. Ponovo ga obaram prstom. Opet se penje, opet pada... i opet... i opet...

Mislim da mi se bliži kraj. Život mi prolazi pred očima kao na filmskoj traci, samo što materijal nije montiran; sve je u haosu.

Jeza mi prolazi od nogu sve do grla. Upravo mi stiže do mozga. Zar ću u svojim poslednjim trenucima razmišljati o pužu? Hoću li se na onaj svet preseliti tako naprasito, sasvim sam, u senci drveta? Moja žena, prijatelj, zar nema nikoga ko bi se zabrinuo za mene? Zašto sam ovde? Ko me je ranio?

Pred očima mi, kao u ogledalu, iskrsava natpis sa veličanstvene kapije groblja Zindžirlikuju¹: „Svaka živa duša će jednog dana okusiti smrt.“ Da li je danas moj dan?

Naravno da sam, kao i svaki smrtnik, mnogo puta razmišljao o smrti. Možda srčani udar, neka nesreća ili kakva bolest koja se ne razvlači predugo. Sebi sam pripisao neku takvu vrstu smrti. Ali metak u čelo? Uistinu, to mi nikada ni na pamet nije palo. Ja sam običan čovek, bez ikakve veze sa oružjem. Odakle se stvorio ovaj metak i pronašao me? Hej, ne želim da umrem!

Sve više me obuzima panika. Ne, smrt nije nešto što mogu, tek tako, mirno da prihvatim. Pa, ja sam u najboljim

¹ Muslimansko groblje koje se nalazi u evropskom delu Istanbula. (prim. prev. i dalje)

godinama. Recimo da je to kasno proleće, ali nije jesen. Preda mnom je još mnogo stvari koje treba da uradim. Šta sam ostavio iza sebe... Sigurno ima nešto. Na primer, moja žena?

Želim da vrištım iz sveg glasa, da trčım levo-desno, da tražım pomoć, ali ne mogu ni jecaj da ispustım iz usta, ni da se mrdnem. Pred očima mi je tama. Svet lagano bleđi.

U tami čujem dečji glas:

– Šta je ovo?

Onda se čuje i drugi:

– Ne idi tamo, ne prilazi!

– Čovek je mrtav, bre!

– Stvarno?

Želim da kažem da nisam mrtav. Duša mi je još tu. Idi, reci majci, ocu, bilo kome. Reci im da je tamo, ispod vrbe, neki čovek ranjen. I reci da mu treba pomoć. Ne čekaj, trči. Nisam mrtav.

– Ne mrda se.

– Da li diše?

– Otkud znam. Mislim da ne diše. Idi pogledaj.

– Neću.

– Možda spava.

– Čoveče, niz lice mu curi krv, pucali su u čoveka.

– Možda je i on ubica.

– Hajdemo odavde, bežimo.

Nisam, bre, ubica, idioti. Samo sam ranjen. Gde ćete?

Tišina.

Otišli su.

Ne mogu ni da pogledam za njima jer ne mogu da otvorim oči. Čujem neki zvuk. Zvuk kopanja. Neko kopa zemlju. Spori, ali ritmični pokreti. Onda čujem lopatanje tla... Ujednačenim ritmom. Zvuk je sve jači. Pojačava se. Pokriva ceo svet. Da li se to kopa moj grob?

I šta god da se dalje dešavalo, nekako uspevam da izbacim tu misao iz glave; pomisao na smrt. Možda moja rana nije baš smrtonosna. Možda se osećam tako umorno i tromo zato što sam izgubio mnogo krvi. Deca, koja su malo pre bila ovde, već su otrčala i pozvala nekog. Kola hitne pomoći sa uključenom sirenom sigurno su već na putu. Doći će i odvesti me u najbolju bolnicu. Tamo će se lepo brinuti o meni. Naravno, prvo će me operisati. Izvadiće metak. Očistiće ranu. Mojoj ženi, koja će čekati ispred vrata operacione sale, reći će: „Operacija je uspešno obavljena. Nek je sa srećom.” Njene oči će zasijati. Biću dva-tri dana na intenzivnoj nezi. Zatim infuzije, lekovi. Naravno, davaće mi i krv. Svakim danom će mi biti sve bolje. Posle nekoliko nedelja ću izaći iz bolnice. Onda ću se malo odmarati kod kuće. Moja žena će sve baciti u stranu i svu svoju pažnju i energiju usredsrediti na mene. Proživećemo najlepše dane zajedničkog života. Onda ću se vratiti na posao. Posao? Gde? Moja žena... Ko je?

Opet krvarim. Nema ni traga od snage koju sam imao malopre. Tonem u mrak. Misli su mi preplavljene oblacima. Hladno mi je.

Koliko sam već ovde? Da li sunce još uvek pogađa dugme? Mrav nije stigao ni do zgloba mog kažiprsta. Možda je dan prošao, možda ima nekoliko mrava koji mile.

Jesam li ispunio život? Da li je sve nadalje samo izgubljeno vreme? Hoće li me taj mrav nadživeti? Šta će ostati iza mene?

Samo kad bi neki zvuk izašao iz mojih usta. Rečenica, glas, ili još bolje vrisak. Kao da su mi usta čvrsto zapečaćena. Jezik mi nije od koristi.

Svet je mračan. Možda je to večna tama.

Otvaram oči, kao da se budim iz dugog, dubokog sna. Još uvek ne mogu da razaznam prostor oko sebe. Ali osećam se znatno bolje. Strah me je da dodirnem čelo. U vazduhu

se oseća sladunjavi, blagi miris jasmína. Trljám oči. Polako počinjem da zapažám okolinu. U nekoj sam sobi. Sâm.

Prvo sam pomislio da je to bolnička soba, ali na mojoj ruci nema infuzije, a nema ni drugih medicinskih uređaja. Ničeg nema. Zapravo i nisam u krevetu kao što sam pomislio. Sedim na nekoj stolici. Ispred mene je sto bele boje. Štaviše, sve je belo.

Go sam, kao od majke rođen. Za čoveka nema ničeg ranjivijeg od golotinje. Da bar imam gaće, osećao bih se naoružanim. Koža mi je plavo-bela, mora da je od svetlosti.

Pokušavam da ustanem. Kao prikovan sam za stolicu, ne mogu da se mrdnem. U prvom trenutku sam pomislio da je to zbog slabosti, ali nije, ruke mogu veoma komotno i energično da pokrećem. Čak i glavu mogu sa lakoćom da okrećem levo-desno. Malo mi je teška, ali dobro je.

Tada neko uđe. Hitro se pokrívam rukama. O, Bože, što je neprijatno! Srećom da nije ušla žena, već neki mlađi dečko. Pod miškom ima veliku fasciklu. Opušten je i siguran, kao da obavlja neki rutinski posao. Uopšte mu ne smeta moja golotinja. Očigledno mu je to uobičajeno. Spušta fasciklu na sto i seda naspram mene.

– Zdravo – kaže.

Ne odgovaram. Pažljivo me posmatra ispod obrva. Obuzima me jeza.

– Zdravo – kažem.

– Hilmi Ajdin – nastavlja on.

– Da, ja sam.

U tišini, pažljivo proučava dosije ispred sebe. Prelistava ga. Umreću od radoznalosti. Ne mogu više da izdržim pa postavljám pitanje:

– Izvinite, gde se nalazimo? Gde mi je odeća?

Baca jedan pogled u mom pravcu i onda se opet vraća na dosije. Ne odgovara. Na trenutak imam osećaj da sam u

policiji. Pitam se da li će me saslušavati? Jesam li uhapšen, ili šta? U panici govorim:

– Ranjen sam. – Kao da želim da izmamim sažaljenje. Naravno da mu je to jasno. Iako bezizražajnog lica, njegov pogled odaje da je pametan čovek. Ćutim, stidim se situacije u koju sam dospao.

Nešto kasnije postavlja pitanje:

– Kako si pogođen?

Smeta mi što mi se obraća sa *ti*. Šanse da se nalazim u policiji na ispitivanju postaju sve izvesnije. Da sam u bolnici ovaj tip se ne bi obraćao osobi koja je starija od njega i koju ne poznaje, sa *ti* već sa *Vi*. Kopam po sećanjima, scena, slika, lik, trag... Ničeg nema. Mozak mi je prazan. Očajnički odmahujem glavom.

– Ne sećam se – kažem. To je najgori odgovor koji se može dati policajcu. Iako sam žrtva, postaću krivac.

Ne zadržava se na mom odgovoru ili tačnije na odgovoru koji nisam mogao da dam.

– Ko te je ranio? – ponovo pita.

Da ne bih rekao da ne znam, kažem:

– Onaj ko pucao.

Smeška se.

– Tvoj dosije je podebeo – kaže on.

Usprotivio sam se:

– Nisam uradio ništa nezakonito. Nisam kriv. Ja sam žrtva.

– Zakon nas ne zanima. Ti imaš mnogo grešaka.

Sve više sam zbunjen. Šta to znači, „zakon nas ne zanima“?

– Vi ste iz policije? – postavljam pitanje. – Ako je tako, želim advokata. Prema zakonu Republike Turske imam pravo na to.

– Ovde ne važe zakoni Republike Turske – odgovara. –

Ovde sledimo Božje zakone.

- Ja verujem u Boga... Mislim, ako je to ono što pitate...
- Ti si prevarant.
- Ne, to ne prihvatam. Ja nisam prevarant.
- Ti si jedan od onih koji ne shvataju da su prevaranti.
- Odakle Vam ta ideja?
- Piše ti na čelu.

– Na mom čelu? Kako možete da pročitate moju sudbinu uprkos rupi od metka?

- Poslovna tajna.

Sve više sam ljut. Pokušavajući da se kontrolišem, pitam kroz zube:

- Mogu li da Vas pitam za Vašu profesiju?

Nakon trenutka oklevanja, sa ciničnim osmehom na licu, odgovara:

- Vi, smrtnici, nas nazivate đavolima.

Kako to reče, dva lika, poput bandita, udoše unutra. Lica su im potpuno bezizražajna. Hvataju me sa obe strane, za ruke. Toliko su veliki i jaki da ne mogu da se opirem, a još sam i go pa ne mogu da se suprotstavim. Ne dozvoljavaju mi ni da iskoraknem, gubim oslonac na nogama. Vuku me napolje. Prolazimo kroz dugačke hodnike, a na kraju svakog su vrata. Nijanse kojima su ofarbani hodnici su sve tamnije. Prelazimo iz bele u sivu... Još tamnije i tamnije... Dok idemo kroz hodnike ja vičem iz sve snage mada malo glasa izlazi iz mene. Pozivam upomoć koliko god mogu, tražim podršku, preklinjem da me puste, iako zvuči veoma patetično, čak i pretim banditima ili bolje reći pokušavam da im pretim, ali rezultata nema. Ogromnom brzinom jurim ka neizbežnom kraju.

Konačno se zaustavljamo pred jednim vratima. Izrazito crna vrata. Bez daha pitam:

- Šta se desava? Gde me vodite?

Jedan od bandita kaže:

– Na dno pakla.

Vrata se otvaraju. Vrelina me udara u lice. Letim ka večnosti. Neko iza mene doziva:

– Hilmi Ajdin... Hilmi Ajdin...

Ćutanje je najteža reč.

Čovek je ranjena životinja, pomislio je Hilmi Ajdin. Mislio je da sve vreme, sa rupom nasred čela, leži u podnožju džinovske žalosne vrbe na nepreglednoj, prostranoj livadi. U stvari je ležao pod prigušenim svetlom uličnog lampiona na obali Balata, sa ne tako dubokom ranom na čelu.

Kao i obično, preuveličavao je događaje, prikazivao ih tragičnijim, previše se brinuo za svoje stanje. Omiljena stvar u životu bila mu je preterano iskazivanje samosažaljenja. Ako bi se nekoliko puta zakašljao uzimao bi punu šaku lekova, po ceo dan bi huktao i duvao, držao bi patetične govore na temu šta bi sve Nihan trebalo da uradi ako se njemu nešto dogodi i gnjavio sve oko sebe. Jednom prilikom je sve uznemirio zbog svoje velike zablude koja je započela gangrenom ruke zbog koje će možda ostati bez prsta, onda se to proširilo na rak kože, kostiju pa čak i koštane srži. U to vreme Nihan nije imala ni trenutak mira od njega:

– Ja umirem, a ti i dalje sediš tamo i čitaš knjigu.

– Ne razumem šta želiš da uradim, očigledno je da ti je prst inficiran, malo strpljenja i proći će.

– Otkud znaš da je infekcija? Možda se kancer pritajio.

– Pa zar ovo nije bubuljica? Ne pričaj gluposti.

– Ne govori mi da su to gluposti, vidi popustiće mi srce pa posle, kad me ne bude, celog života ćeš žaliti.

– Čovek ne umire i od raka i od srca. Ili jedno ili drugo.

– Bože, Bože!!!

Nihan je navikla na to Hilmijevo stanje. Ponekad bi ga šaljivo zadirkivala, a ponekad bi mu podilazila kako bi ga smirila. Kada bi njen muž besciljno ispaljivao otrovne strelice na sve strane, nekada bi ubacila komediju u DVD da mu skrene pažnju, a nekada je pribegavala metodi masaže ramena i leđa radi opuštanja.

Kada sve to ne bi dalo rezultate, Nihan se više ne bi takmičila sa njim, već bi uzela knjigu i povukla se u neki ćošak. Hilmi bi, u takvim trenucima, shvatio da je preterao i koristio bi razne trikove da bi se iskupio. Ako bi ona ležala na kauču ispred televizora, doneo bi ćebe i pokrio je ili bi joj pohvalio odeću. Ponekad je to mogla biti i haljina koju su zajedno kupili pre pet godina, ali šta ima veze! Nihan bi razumela poruku, ostavljala knjigu, sela pored njega i tako bi još jednu tenziju ubacila u kutiju nerešenih problema; i sve bi bilo u redu dok se kutija ponovo ne otvori.

Do poslednje faze njihovog braka Nihan se plašila da podigne poklopac na toj kutiji. Shvatila je da će Hilmi izustiti veoma uvredljive i nepopravljive reči, ona će odgovoriti jer neće dozvoliti da bude ponižena i tako bi se stvar otela kontroli. Zato je toliko dugo ćutala.

Ali Džemal se nikada nije pomirio sa takvim Hilmijevim usudom i nije odobravao postupke svoje sestre. Želeo je da se pobuni, da podigne glas. Jednom prilikom joj je Ali Džemal rekao: „Nemoj ćutati, ćutanje je najteža reč, uništiće te!” Osmehujući se, Nihan je odgovorila: „Brak je umetnost usklađivanja. Shvatićeš kad se oženiš. Naučićeš da budeš strpljiv. Strpljenje dolazi sa godinama.”

Ali Džemal je bio dvanaest godina mlađi od sestre. Pošto im je majka umrla mlada, Nihan ga je više tretirala kao sina nego kao brata. Bio je visok i mršav kao grana. Skrivao je pogled ispod dugačkih šiški koje su se spuštale

tik do trepavica... Slabo je bio pričljiv, ali kada je govorio njegove reči su bile izliv besa ili iskrene iz srca... Još od malena, sa sveščicom u ruci, uvek je pisao, ispod stola, u krevetu. Ponekad bi mrmljao nešto za sebe. Reči koje su mu bile u duši stavljao bi na papir, dok je one koje su mu bile na vrh jezika izbacivao sa besom. U besu bi se bacakao na sve strane, čak bi ponekad razbio i neko staklo. Kako je odrastao naučio je da se kontroliše i da proguta reči koje su mu bile na vrh jezika. Tako je postajao sve zatvoreniji. Sve što se nakupilo u njemu slilo se poeziju, pa je Ali Džemal još u mladosti postao vrstan pesnik.

U Ali Džemalovim očima Hilmi je bio uvrnut čovek. Hilmi je osećao šta on misli, pa se zbog toga prema njemu ponašao bezdušno cinično, nije mu se dopadalo ništa od onoga što je on radio ili govorio, ponekad bi samo gestikulacijom i izrazom lica, a ponekad i sasvim otvoreno gradio svoj glupi autoritet nad njim kao nad detetom. Ali Džemal se borio, povremeno se povlačio u sebe, a s vremena na vreme se žalio Nihan, morao je da pronade načine da svakim danom svoj bes zakopa još dublje.

Nihan je na sve moguće načine pokušavala da izgadi odnos između Ali Džemala i Hilmija, ali svaki put je morala da se povuče pognute glave. Njih dvojica su bili ljudi potpuno različite prirode, a kada se tome pridruži i faktor muške ljubomore, onda je veoma teško izvući se iz takve situacije.

Međutim, to su bila dobra vremena... Kasnije su se stvari pogoršale. Pandorina kutija je otvorena, isplivale su progutane reči, otvorile su se neizlečive rane i Nihan i Hilmi su se razišli. Naravno, Ali Džemal je ostao na sestrijoj strani.

Nihan je bila sama, spremala je ručak u kuhinji, kada je saznala da je Hilmi ranjen i da je prebačen u bolnicu sa teškim povredama. Dok je supa ključala u loncu, zazvonio je telefon i neki hladnokrvni dežurni radnik bolnice je, vrlo otvoreno

i precizno, objasnio situaciju. Nihan nikako nije mogla da shvati šta čovek govori, odzvanjalo joj je u ušima i stalno je ponavljala pitanja. Odgovor je uvek bio isti. Međutim, kada joj je iz ruke ispala kašika i opekla joj stopalo, sve joj se razdanilo. Šta da radi?

Pozvala je Ali Džemala. Telefon mu je bio nedostupan. Nakon nekog vremena provedenog u bezumnom tumaranju po kući, na kraju je došla k sebi. Zgrabila je džemper i izletela na ulicu. Zaustavila je prvi taksu. Uskočila je. Još uvek je osećala bol u stopalu a na suknji imala mrlju od supe.

Svako na ovom svetu voli na svoj način.

Ja sam na panoramskom točku koji se okreće. Drmusam se dok se dižem prema nebu. Uokolo trepere svetla. U ušima mi zviždi vetar. Malo mi je muka od drmusanja. Dižem se, dižem, i onda odjednom počinjem naglo da padam. Srce mi se popelo u grlo, ha, povraćiću. Ushićen sam, ali u isto vreme i strah mi struji kroz kosti. Postao sam dete u telu odraslog. Onda veliki točak prestaje da se trza i škripi i moje sedište se tupo zakucava u zemlju. Poskočivši otvaram oči. Srce mi snažno lupa. U bolničkoj sobi sam. Polako se smirujem.

Nihan drema, sklupčana kraj svojih nogu. Stavila je ruku pod glavu umesto jastuka. Kosa joj je rasuta preko lica. Očigledno je u nemirnom snu. Usta su joj blago otvorena. Kao da joj zastaje dah dok izdiše. Čuje se lagani zvižduk. Ima tamne podočnjake od umora. Ko zna koliko dana je tu, u takvom stanju?

Odjednom me obuzima duboko poštovanje prema toj ženi. Tužan sam, ljut sam na sebe. Želim da kažem: „Vidi, opet si pored mene u najtežem danu, moja požrtvovana žena”, želim da se izvinim, ali ne mogu da otvorim usta. Znam da

ionako nema potrebe da se to kaže. Najbolje je da spava. Čutaću. I meni se oči sklapaju.

Želim da volim ovu ženu, istinski, da je volim do koske... Kao prvih dana kada smo se sreli, uzbuđeni od pogleda, spojeni lupanjem srca... Da se ljubimo, milujemo, da strasno vodimo ljubav, svađamo se, želim da se pomirimo, pomirimo, pomirimo...

Da zaspimo zagrljeni... Da se tako budimo. Da se glasno smejemo...

Hahahahahaha...

Da slušamo jedno drugog, da se odmaramo. Kada se umorimo. Kada budemo jako iscrpljeni, premoreni, da popijemo kafu.

Polagano... Mirno, a uzburkano... Svađalački, a bezbrižno... Besciljno rasipanje... Vrtenje u krug...

Nikada nisam mogao ovoj ženi da objasnim sebe. Ne, nije kriva ona. Nije da ona nije razumela, nego ja nisam umeo da objasnim. Niti sam mogao da objasnim rečima, niti govorom tela. Nešto se isprečilo između nas, nekakva zavesa je pala i ostala tamo. Vitlao sam iza zavese, moja senka ju je zamajavala i nikada nije bila srećna što živi sa tom senkom. Bila je u pravu. Ne mogu da se ljutim.

Ali, ni ja nisam bio srećan. Što sam više bio u senci ona se sve više povlačila u sebe. Tamnela je. Venula. Postala je fluid bez boje i mirisa. Sa svih strana su je pritisle brige, prepustila se, predala se. Pomirila se. Nije ih se rešila. A, nije se ni mene rešila.

Nevoljno smo se razišli. Ne, zapravo nismo mogli da se rastanemo. Tako smo se nekako zaglavili. Dve budale na planeti Zemlji.

Mora da je bole leđa, ruka joj je utrнула dok leži tako sklupčana kraj mojih nogu. Zbog mene. Da sam na njenom mestu, možda ne bih ni došao u bolnicu. Možda bih samo

rekao: „Pa, desilo se.” Rekao bih. I onda bih otišao na drugi kraj sveta i zajebavao se. Ili bih ostao i svima zagorčavao život.

Ta žena me razjeda svojim ćutanjem. To je njeno oružje. Ovakva situacija mi ide na živce, tolika dobrota, neuzvraćena... Dosadno je.

Istina je da mi se u početku dopadala njena ćutljivost. U univerzitetskoj kantini... Bio sam pred diplomskim, a ona se tek upisala. Nosila je crveni kaput sa kapuljačom. I suknju sa malim šlicem na prednjoj strani. Dok je sedela povlačila je suknju pokušavajući da sakrije noge. Baš je bilo smešno. Bila je od onih koji su sami sebi stvarali probleme i nikada ih se nisu mogli otarasiti. Svidela mi se njena suknja, i kapuljača, i način na koji je stalno, srednjim prstom popravljala šiške. Pretpostavljam da sam se i ja njoj dopao, moja neposrednost i srdačnost... U tome i jeste stvar, što svako na ovom svetu voli na svoj način.

Posle venčanja više nije nosila tu suknju, a nisam video ni crveni kaput. Kosa joj je porasla i više nije imala šiške. U sebi je imala neki skriveni, strahoviti inat. To je usađena, paklena tvrdoglavost. Tiha upornost. Ne možeš da se raspravljaš, stalno udaraš u zid ćutanja.

Tako je to, ćutala je u menzi, i u učionici, i u kafiću. Ta ćutljivost se nakupila u meni. Svakom njenom pokretu sam pridavao neko značenje. Način na koji pomera ruku, kako saginje glavu, kako podiže obrve, oči...

Nihan je, ustvari, govorila očima. One bi na primer, govorele: „ovde mi je baš dosadno”, „ova devojka pored mene smrdi”, „lepo se ponašaj” ili bi nagovestile „svidiš mi se”, „hajde da prošetamo”, „da se pokrenemo”...

Jurcali smo. Stalno smo trčkarali tamo-amoo. A sada oboje ležimo. Ja u krevetu, a ona kraj mojih nogu.

Gurnem je kolenom, kao slučajno. Kao da sam se tek